

УДК 338.121

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Жилінська Л. О. к.е.н., доцент, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

Жилінська Л.О. Сучасні підходи до оцінки рівня розвитку промислових підприємств.

Проведено аналіз основних підходів до оцінки рівня розвитку промислових підприємств. Виявлено, що ряд науковців ототожнює поняття «ефективний розвиток» та «ефективне функціонування». Визначено три основні позиції сучасних науковців-економістів щодо оцінювання рівня розвитку підприємств промисловості (конкурентного статусу та конкурентоспроможності, складових потенціалу підприємства, життєвого циклу підприємства) та визначено їх основні переваги та недоліки. Доведено, що існуючі методологічні підходи до оцінки рівня розвитку об'єднує низка параметрів. Виділено умови забезпечення ефективного функціонування підприємств задля розробки оптимальної стратегії. Визначено взаємозв'язок та відмінності між економічним розвитком та ефективним функціонуванням підприємства з позиції аспектів його діяльності (фінансово – економічної, персоналу, маркетингу, інноваційно-інвестиційної, екологічної та виробництва). Основною відмінністю в напрямках управлінських рішень, які розглядаються є впровадження змін, інновацій, нововведень та вдосконалень існуючих процесів на подальшу стратегічну перспективу розвитку – досягнення «кайдзен-ефекту». Запропоновано оцінку рівня розвитку підприємства проводити не тільки з урахуванням позиції ефективності функціонування підприємства, а й з урахуванням таких значимих факторів, як вплив зовнішнього середовища (політичних, економічних, соціальних, екологічних, технологічних та ін.) та рівень готовності підприємства до впровадження змін та інновацій.

Zhilinskaya L. Modern approaches to assessing the level of development of industrial enterprises.

The analysis of the main approaches to assessing the level of development of industrial enterprises. Revealed that a number of scientists identifies the concept of "effective development" and "effective functioning". Defined three main positions of contemporary scientists and economists for assessing the level of industrial enterprises (competitive status and competitiveness that make enterprise potential, lifecycle enterprise) and identifies their main advantages and disadvantages. It is proved that the existing methodological approaches to assess the level of development combines a number of parameters. Distinguished terms of ensuring the effective functioning of enterprises to develop an optimal strategy. Correlation and differences between economic development and efficient operation of the enterprise from the perspective aspects of its activities (financial - economic, personnel, marketing, innovation and investment, environmental and production). The main difference in the areas of management decisions being considered is the introduction of changes, innovations, innovations and improvements of existing processes to further strategic perspective of development - achieving "Kaizen effect." An assessment of company development not only conduct based positions efficiency of enterprises, but also taking into account such important factors as the impact of the environment (political, economic, social, environmental, technological, etc.). And the readiness of the enterprise to make changes and innovation.

Жилинская Л.О. Современные подходы к оценке уровня развития промышленных предприятий.

Проведен анализ основных подходов к оценке уровня развития промышленных предприятий. Выявлено, что ряд ученых отождествляет понятия «эффективное развитие» и «эффективное функционирование». Определены три основные позиции современных научных экономистов по оценке уровня развития предприятий промышленности (конкурентного статуса и конкурентоспособности, составляющих потенциала предприятия, жизненного цикла предприятия) и определены их основные преимущества и недостатки. Доказано, что существующие методологические подходы к оценке уровня развития объединяет ряд параметров. Выделены условия обеспечения эффективного функционирования предприятий для разработки оптимальной стратегии. Определена взаимосвязь и различия между экономическим развитием и эффективным функционированием предприятия с позиции аспектов его деятельности (финансово - экономической, персонала, маркетинга, инновационно-инвестиционной, экологической и производства). Основным отличием в направлениях управленческих решений, которые рассматриваются, является внедрение изменений, инноваций, нововведений и усовершенствований существующих процессов на дальнейшую стратегическую перспективу развития и как следствие – достижение «кайзен-эффекта». Предложена оценка уровня развития предприятия проводить не только с учетом позиции эффективности функционирования предприятия, но и с учетом таких значимых факторов, как влияние внешней среды (политических, экономических, социальных, экологических, технологических и др.) и уровня готовности предприятия к внедрению изменений и инноваций.

Постановка проблеми. Задля оцінки рівня розвитку промислового підприємства використовують різні методи, прийоми, моделі фінансового та економічного аналізу. В залежності від стратегічної цілі та об'єкту діагностичного аналізу різні науковці обирають відповідну сукупність показників діяльності організації. Незважаючи на численні дослідження у цій сфері досі не існує уніфікованого підходу до оцінки рівня розвитку підприємства і тому кожен науковець пропонує своє бачення зазначеної проблеми з використанням як якісних так і кількісних показників, тому дослідження цієї проблематики є вкрай важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На цей час існує достатня кількість досліджень у сфері підвищення ефективності підприємством та рівня його розвитку. Так, питаннями управління промисловими підприємствами займалися наступні зарубіжні вчені: П.Друкер [1], М.Мескон [2], Ф.Тейлор [3], А.Файоль [3]. Серед вітчизняних вчених, які займалися дослідженням зазначених проблем можна виділити таких як: О.Амоша [4], С.Коверга [5], Н.Кас'янова [6], М.Білопольський [7], В.Пономаренко, О.Тридід, М.Кизим [8], І.Отенко [9], Н.Цопа [10] та інші.

Мета статті – зробити аналіз існуючих підходів до оцінки рівня розвитку промислових підприємств, виявити взаємозв'язок та особливості ефективного функціонування підприємства та ефективного розвитку.

Викладення основного матеріалу. Деякі вчені ототожнюють поняття «ефективне функціонування підприємства» та «ефективний розвиток підприємства» та для оцінки рівня розвитку пропонують використовувати показники ефективності виробничо-господарської або виробничої діяльності. На нашу думку, таке твердження не є вірним, адже оцінка рівня розвитку повинна включати в себе наряду з розрахунками кількісних та якісних показників ефективності, чинників зовнішнього та внутрішнього середовища також схильність підприємства до нововведень та інновацій в усіх аспектах діяльності. Таким чином, слід зазначити існування відповідного взаємозв'язку між економічним розвитком та ефективним функціонуванням підприємства.

За визначенням Й.Шумпетера, під «економічним розвитком» слід розуміти якісні позитивні зміни, застосування інновацій та нововведень в усі сфери діяльності підприємства (виробництві, продукції, послугах, менеджменті та ін.) [11].

На нашу думку, ефективне функціонування підприємства передбачає забезпечення відповідних умов: безбитковості, грамотного управління, оцінки та аналізу чинників, які впливають на досягнення економічного ефекту, виявлення резервів для максимізації ефективності виробничих процесів, своєчасного контролю за діяльністю. Все це є основою розробки оптимальної стратегії розвитку підприємства.

На рисунку 1. відображено зв'язок між напрямками управлінських рішень комплексу складових управління підприємством (фінансово – економічної, персоналу, маркетингу, інноваційно-інвестиційної, екологічної та виробництва) при ефективному функціонуванні підприємства та при ефективному розвитку підприємства. Таким чином, основною відмінністю в напрямках управлінських рішень, які розглядаються є впровадження змін, інновацій, нововведень на подальшу стратегічну перспективу розвитку – досягнення «кайдзен-ефекту».

Рисунок 1 - Взаємозв'язок ефективного функціонування підприємства та ефективного розвитку

Так, проводити оцінку рівня розвитку підприємства Н.Кас'янова пропонує за допомогою суми складових (фінансовий, виробничий, маркетинговий, трудовий, інформаційних, інвестиційно-інноваційний, управлінський) потенціалів підприємства. Для досягнення кумулятивного ефекту, дослідження автора ґрунтуються на побудові матриці відповідності потенціалів підприємства його еталонному стану [6]:

$$A = |a_{ij}|, i = \overline{1, n}, j = \overline{1, m}, \quad (1)$$

де a_{ij} – показник j , що характеризує потенціал i -го підприємства; n – кількість підприємств, що оцінюються; m – кількість j -х показників, що характеризують відповідну складову потенціалу підприємства [6].

На думку науковця, ринкова доля підприємств прямо пропорційна рівню їх прибутковості. Таким чином, підприємства промисловості, які мають більшу частку ринку, ніж їхні конкуренти, мають також і більшу прибутковість [6, с.221]. А підприємствам з меншою ринковою долею необхідно направити свої зусилля на пошук нових сегментів.

У монографії В.Понаморенко, О.Тридіда, О.Кизима представлено методичний підхід, який базується на визначенні фази життєвого циклу, якому відповідає й певний рівень розвитку. Автори пропонують визначати його за допомогою показника конкурентного статусу, який розраховується на підставі сукупності як якісних, так і кількісних показників і допомагає провести оцінку конкурентоспроможності, конкурентної позиції та конкурентної стійкості підприємства. Описана науковцями модель оцінювання конкурентоспроможності в певний проміжок часу ($M_j(t)$) j -го підприємства:

$$M_j(t) = \{KP_j(t), KR_j(t), KC_j(t)\}, \quad t = t_i, \quad (2)$$

де $KP_j(t)$, $KR_j(t)$, $KC_j(t)$ – якісні оцінки конкурентної позиції (КП), конкурентоспроможності (КР) та конкурентної стійкості (КС) [8].

Достатня кількість авторів пропонують оцінювати рівень розвитку підприємства через рівень його потенціалу. І.Отенко [9] розглядає оцінку потенціалу у динаміці та статично за допомогою показників фінансово-економічної діяльності. Динамічний аналіз процесів оцінювання потенціалу базується на понятті, яке описує становище підприємства, як функцію залежності від часу:

$$Q = Q(t), \quad t \in [0; T], \quad (3)$$

де $[0; T]$ – відрізок, який відображає траєкторію, яка описує становище та вектор руху підприємства.

Н.Цопа ототожнює оцінку розвитку підприємства з оцінкою ефективності його функціонування. Автор вважає, що необхідним є оцінка динаміки усіх складових потенціалу підприємства, з урахуванням факторів впливу зовнішнього середовища. В результаті побудови динамічних рядів, як стверджує науковець, можна визначити, яка сфера діяльності підприємства, відповідно досліджуваному показнику знаходиться на стадії розвитку [10].

С. Каверга пропонує оцінку рівня розвитку підприємства проводити за допомогою оцінки збалансованості економічних систем за допомогою процесного підходу, а також побудови ієрархічної декомпозиції мапи процесів, де взаємодія має вигляд інтерфейсних елементів. Такий підхід дозволяє провести оцінку збалансованості процесів, а також елементів. Автором запропоновано інтегральний показник збалансованості підприємства, який включає в себе суму підінтерфейсів економічної системи підприємства, що дозволяє на рівні промислового підприємства провести поглиблену оцінку та виявлення дисбалансів системи [5].

В результаті дослідження підходів до оцінювання рівня розвитку підприємства нами виявлено, що існує три основні позиції авторів: оцінювання з позиції конкурентного статусу та конкурентоспроможності; оцінювання на основі складових потенціалу підприємства; оцінювання з позиції життєвого циклу машинобудівного підприємства.

Кожна із зазначених позицій має свої переваги та недоліки, що наведено у таблиці 1. Виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку, що існує достатня кількість підходів до оцінювання рівня розвитку підприємства. Доведено, що їх об'єднує наступна низка параметрів: для оцінювання використовується вхідна сукупність показників; обов'язкове нормування показників до однієї одиниці виміру; наявність відповідної шкали оцінювання; можливість переходу якісних оцінок у кількісні та навпаки – кількісних у якісні.

Таблиця 1 - Переваги та недоліки основних позицій науковців щодо оцінки розвитку підприємства

Позиції	Конкурентного статусу та конкурентоспроможності	Життєвого циклу машинобудівного підприємства.	Складових потенціалу підприємства
Науковці	А.Меліхов, В.Оберемчук, Г.Азоєв, В.Андрушків, О.Кузьмін, Г.Купер, С.Покропивний, М.Портер, С. Каверга	В.Понаморенко, О.Трийд, О.Кизим, Д. Ліппіт та В. Шмідт, І. Адієс, Л. Грейнер	Н.Кас'янова, Е.Ляпін, О.Федонін, І.Отенко, Н.Цопа,
Переваги	<ul style="list-style-type: none"> - широкий перелік показників для оцінки; - врахування специфіки галузі; - визначення рівня розвитку в порівнянні з конкурентами; - виявлення ключових факторів успіху; - використання інтегрального показника; - можливість виявлення еталонного лідера у галузі; - враховує якісні та кількісні показники. 	<ul style="list-style-type: none"> - графічна інтерпретація життєвого циклу; - динаміка розвитку на кожному етапі циклу; - можливість кількісного та якісного оцінювання; - дозволяє своєчасно застосувати відповідну стратегію; - можливість спрогнозувати наступну фазу розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> - показники оцінки охоплюють всі підрозділи діяльності підприємства; - розрахунок інтегрального показника; - використовує фактичні дані; - дозволяє окреслити межі відповідності між цілями та можливостями; - відповідність потенціалу ступеню розвитку.
Недоліки	широкий спектр пропонованих методик; відображає фактичні дані, але не відображає реальний рівень розвитку; суб'єктивність результатів оцінки.	<ul style="list-style-type: none"> - складність ідентифікації фази життєвого циклу; - не існує загальноприйнятої моделі життєвого циклу; - складність застосування моделей у вітчизняних умовах; - відсутність чітких параметрів оцінки; - не розглядаються життєві цикли складових діяльності управління. 	складність вибору оптимальної методики; врахування великого об'єму вхідних даних при оцінці; суб'єктивність експертних оцінок.

(сформовано автором)

На основі вищевикладеного, пропонуємо рівень розвитку підприємства розраховувати не тільки з позиції ефективності функціонування підприємства, а й з урахуванням таких значимих факторів, як вплив зовнішнього середовища та рівень готовності підприємства до впровадження змін та інновацій за наступною формулою:

$$I_{dev} = I_{effec} \times w_{effec} + I_{out} \times w_{out} + I_{imp} \times w_{imp} \quad (4),$$

де I_{effec} , I_{out} , I_{imp} – відповідно інтегральні показники оцінювання ефективності функціонування підприємства, впливу зовнішнього середовища та рівня готовності підприємства до вдосконалення;

w_{effec} , w_{out} , w_{imp} – відповідно вагові коефіцієнти оцінювання ефективності функціонування, впливу зовнішнього середовища, рівня готовності підприємства до вдосконалення.

Висновки:

В результаті проведення аналізу основних підходів до оцінки рівня розвитку промислових підприємств нами виявлено, що ряд науковців ототожнює поняття «ефективний розвиток» та «ефективне функціонування», що не є вірним, адже

взаємозв'язок та відмінності між економічним розвитком та ефективним функціонуванням підприємства з позиції аспектів його діяльності.

В результаті контент-аналізу існуючих досліджень у сфері зазначених питань, визначено три основні позиції щодо оцінювання рівня розвитку підприємств промисловості та визначено їх основні переваги та недоліки.

Запропоновано оцінку рівня розвитку підприємства проводити не тільки з урахуванням позиції ефективності функціонування підприємства, а й з урахуванням таких значимих факторів, як вплив зовнішнього середовища та рівень готовності підприємства до впровадження змін та інновацій.

Список використаних джерел:

1. Друкер. П. Практика менеджмента / П. Друкер. Пер. с англ.: – М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 398 с.
2. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. - М.: Дело. 2001. – 800 с.
3. Файоль А. Управление - это наука и искусство / А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд; составитель Г. Л. Подвойский. - М.: Республика, 1992. - 349 с.
4. Амоша О. І. Стратегія підвищення ефективності промислового виробництва / О. І. Амоша // Вісн. Технол. ун-ту Поділля. Екон. науки. - Хмельницький, 2000. - № 4, ч. 1. - С. 13-15.
5. Коверга С.В. Управління збалансованим розвитком промислових підприємств: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / С. В. Коверга, Краматорськ, «Донбаська державна машинобудівна академія», 2015. - 474 с.
6. Касьянова Н.В. Управління розвитком підприємства на основі кумулятивного підходу: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Е.В. Касьянова, Донецьк, НАНУ «Інститут економіки та промисловості», 2012. - 471 с.
7. Белопольский Н.Г. Энвайроника – наука будущего развития человечества: монография/ Н.Г. Белопольский. – НАН Украины. Институт экономики пром-сти. – Донецк, 2007. – 436 с.
8. Пономаренко В.С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія / В. Пономаренко, О. Тридід, М. Кизим. – Харків: ІНЖЕК, 2003. – 328 с.
9. Отенко И.П. Методологические основы управления потенциалом предприятия / И.П. Отенко – Харьков: Изд. ХНЭУ, 2004. – 216 с.
10. Цопа Н. В. Механізм керованого розвитку промислових підприємств: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Н. В. Цопа ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2011. – 408 с.
11. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер – М.: ЭКСМО, 2007. – 864 с.

Ключові слова: ефективність, функціонування, інновації, вдосконалення, показники, взаємозв'язок, ринкова доля, конкурентоспроможність, фактори, середа.

Ключевые слова: эффективность, функционирование, инновации, совершенствование, показатели, взаимосвязь, рыночная доля, конкурентоспособность, факторы, среда.

Keywords: efficiency, operation, innovation, perfection, performance, interconnection, market share, competitive factors, the environment.